

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جهاد تبیین در سیره امام حسن عسکری (علیه السلام)

یکی از سفارش‌های دین اسلام، علم، دانش و توصیه به آگاهی از حوادث زمان است. امام صادق علیه‌السلام در این زمینه فرمودند: «الْعَالِمُ بِزَمَانِهِ لَا تَهْجُمُ عَلَيْهِ الْكُؤُوبُ»؛ [۱] «کسی که به اوضاع زمانش، آگاه باشد، اشتباهات بر او هجوم نیاورد». بر این اساس بر انسان است که به مسائل زمان خود، آگاهی و دانش داشته باشد و به عبارت دیگر به شنیده‌ها و گفته‌ها، اکتفا نکند و دنبال تبیین حق باشد، تا از حوادث مشتبه و روایات غیرواقع، در امان بماند، در این صورت، قدرت تصمیم‌گیری او نیز به صواب نزدیک‌تر خواهد بود.

معنای جهاد تبیین

تبیین

قرآن کریم «تبیین» را ابتدا بر عهده پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله گذاشته است. «وَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ»؛ [۲] «و ما این

ذکر [قرآن] را بر تو نازل کردیم، تا آنچه به سوی مردم نازل شده است برای آن‌ها روشن‌سازی و شاید اندیشه کنند!».

بر این اساس می‌توان گفت تبیین، یعنی: کنار زدن غبار جهالت، روشن کردن حقیقت، رفع هرگونه ابهام و شبهه از اذهان مردم؛ زیرا دشمن همواره، درصدد شبهه‌پراکنی، ایجاد ابهام، ناکارآمدی اسلام و... بوده و با تبلیغات پی‌درپی به دنبال باطل کردن حق و حقیقت است.

هر چند تبیین از ابتدا بر عهده اولیای دین گذاشته شده است؛ ولی از آنجا که همواره مردم در معرض خطر روایت‌ها و برداشت‌های انحرافی از دین و اسلام هستند، تبیین نیز وجود دارد، بنابراین، تلاش در امر تبیین و رفع جهالت از اذهان مردم، جهاد تبیین خواهد بود. از سویی جهاد در جایی است که سخن از دشمن باشد. پس جهاد تبیین، روشنگری و رفع ابهام از اذهان مردم، در مقابل هجوم و حمله‌های دشمنان است.

جهاد تبیین در سیره امام حسن عسکری علیه‌السلام

هر چه دوره امامت، به غیبت امام زمان علیه‌السلام نزدیک‌تر می‌شد، علاوه بر اینکه فشار بنی‌عباس بر علویان، بیشتر می‌شد، برداشت‌ها و روایت‌ها از دین و در نتیجه فرقه‌های انحرافی بیشتری در جامعه شکل می‌گرفت،

به عبارت دیگر، جنگ روایت‌ها، امور را بر مردم مشتبه می‌کرد. به همین جهت، وظیفه امام عسکری علیه‌السلام نیز در امر تبیین، پررنگ‌تر دیده می‌شود. در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره می‌کنیم:

تلاش علمی در دفاع از اسلام و رفع شبهات

امام حسن عسکری علیه‌السلام، بارها توسط خلفای عباسی به زندان افتاد؛ علاوه بر اینکه تحت مراقبت‌های شدید حکومت نیز قرار داشت، با این حال حضرت از همه توان و از هر فرصتی برای پرورش نیروهای علمی و مذهبی استفاده می‌کرد. حضرت در این دوران خفقان، شاگردانی را تربیت کرد که تعداد آن‌ها به صد نفر می‌رسید. [۳]

از آنجا که حضرت در تنگنای محاصره شدید بود و از سوی شیعیان در منطقه‌های مختلف و پراکنده زندگی می‌کردند، امام عسکری علیه‌السلام، با ایجاد سازمان ارتباطی منظمی، با مراکز شیعی، در مناطق مختلف ارتباط برقرار کرد و پیوند شیعیان را با حوزه امامت و نیز ارتباط آنان را با همدیگر برقرار ساخت و از این رهگذر، آنان را از نظر دینی و سیاسی، رهبری و سازماندهی کرد.

با وجود فشار حکومت عباسی و محدودیت‌ها و کنترل پی‌درپی، با رهبری زنجیره سری سازمان وکالت، به طور پنهانی، همواره نمایندگانی از سوی امام حسن عسکری علیه‌السلام، به نقاط مختلف سفر می‌کردند و شیعیان را از پیام‌ها و نامه‌های حضرت آگاه می‌کردند و حضرت نیز از احوال، مسائل و مشکلات شیعیان مطلع می‌شدند. [۴]

آگاهی بخشی در مسائل روز

حضرت از طریق سازمان وکالت، با تقویت روحیه شیعیان به خصوص بزرگان شیعه، در برابر فشارها و سختی‌های جامعه، آن‌ها را برای حمایت از آرمان‌های اسلام، آماده می‌کرد. ایشان با بیان معارف اسلامی، می‌کوشید صبر و آگاهی آنان در برابر فشارها، تنگناها و تنگدستی‌ها فزونی یابد، تا بتوانند مسئولیت بزرگ اجتماعی، سیاسی و وظایف دینی خود را به خوبی انجام دهند. [۵]

آماده کردن شیعیان برای غیبت

در چنین دورانی، معرفی جانشین و امام بعد خود، یکی از دشوارترین کارهای امام عسکری علیه‌السلام بود؛ زیرا از یک طرف، فشار عباسیان بر علویان و کنترل شدید آنها، معرفی امام زمان علیه‌السلام را با خطرات جدی روبرو می‌کرد و از طرفی دیگر غیبت امام زمان علیه‌السلام در پیش بود و امام عسکری علیه‌السلام، باید شیعیان را در امر غیبت قانع می‌کرد. بر این اساس حضرت با لطافت به معرفی امام زمان علیه‌السلام پرداخت.[۶]

بنابراین ایشان امام زمان علیه‌السلام را فقط به شیعیان خاص و بسیار نزدیک خود معرفی می‌کرد، از طرف دیگر تلاش می‌کرد ارتباط مستقیم شیعیان با خود را روز به روز محدودتر و کمتر کند، [۷] تا علاوه بر اینکه بر شیعیان با امام بعد از خود، آشنا می‌شدند، به مرور زمان، شیعیان با ارتباط گرفتن با وکلای حضرت، دوره جدیدی را شروع کنند.

بنابراین امام حسن عسکری علیه‌السلام در دورانی پر خطر، جهاد تبیین را به بهترین وجه ممکن در زمینه‌های مختلف از جمله مهدویت شناسی به سرانجام رسانید.

پی‌نوشت:

[۱]. کلینی، کافی، مصحح، غفاری، دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷ ق، چاپ چهارم، ج ۱، ص ۲۷.

[۲]. سوره نحل، آیه ۴۴.

[۳]. طوسی، محمد بن حسن، رجال الطوسی، نشر جامعه مدرسین، ۱۳۷۳، ش، چاپ سوم، ص ۳۹۷.

[۴]. همان، الغیبة، دارالمعارف الاسلامیه، ۱۴۱۱ ق، چاپ اول، ص ۳۵۴.

[۵]. حرانی، حسن بن علی، تحف العقول، مصحح، غفاری، جامعه مدرسین، ۱۴۰۴ ق، چاپ دوم، ص ۴۸۷؛ ابن بابویه، علی بن حسین، الامامة و التبصره، مدرسه الامام المهدي عليه السلام، ۱۴۰۴ ق، ص ۲۱.

[۶]. پیشوایی، مهدی، سیره پیشوایان، موسسه امام صادق علیه السلام، ۱۳۹۰ ش، ص ۶۸۶.

[۷]. رک، همان، ص ۶۸۵.